

Marcel IUREȘ

„Hamlet se multiplică la nivel universal în orice chip.”

CONSTANTIN PARASCHIVESCU: *Ați mărturisit cândva că ați citit foarte mult în tinerețe. Când ați citit prima dată „Hamlet”? Și ce impresie v-a făcut?*

MARCEL IUREȘ: Cred că l-am citit o dată la lecturile obligatorii din liceu. Am avut un profesor de română strălucit, o personalitate excepțională. Și l-am citit nu neapărat obligat, ci condus de acest profesor. Asta a fost tot.

C.P.: *De ce ați declarat în 1998 că n-o să jucați niciodată Hamlet?*

M.I.: Așa am crezut atunci.

C.P.: *...că a trecut timpul dumneavoastră „fizic, organic” pentru rol...*

M.I.: Nu neapărat fizic, organic... poate că formularea n-a fost cea mai fericită. Există un timp în care crezi, în care accepți că ești capabil să faci lucrul acela. Cred că mi s-a părut că nu mai sunt capabil. De ce zic că mi s-a părut? Pentru că, mă gândeam eu atunci, probabil în mod fals – s-a și dovedit, cred – că e mai cinstit să lași un... nu neapărat un tinerel, dar în orice caz un om care se potrivește și care *aspiră* la această împrejurare care se numește *Hamlet*. Și care ar fi o împrejurare supremă pentru foarte mulți. Mi-am spus că e mai cinstit pentru mine să găsesc un prieten, un coleg, căruia să-i dau ce-am crezut eu și ce-am strâns despre acest rol.

C.P.: *Cum v-a convins maestrul Liviu Ciulei să-l interpretați?*

M.I.: Foarte simplu. Mi-a spus: „Vreau să pun *Hamlet* cu tine”.

C.P.: *Atât?*

M.I.: Da. Eu m-am așezat, pentru că am simțit nevoia să mă așez, am îngăimat ceva de genul „dar sunt prea bătrân pentru lucrul acesta...”; mi-a spus și mai simplu „fii, dom’le, serios” și am început să lucrăm.

C.P.: *Ați mai jucat în regia sa?*

M.I.: Da, o dată. Din păcate, numai o dată, în *Visul unei nopți de vară*. Tot un Shakespeare.

C.P.: *Richard II, Richard III pot fi socotiți etape în drumul spre Hamlet?*

M.I.: Orice rol shakespearian poate fi socotit o etapă înspre celelalte. Depinde unde e plasat un rol în raport cu altul. Evident că cei doi Richarzi au însemnat etape în viața mea și sunt convins că fiecare a adăugat ceva.

C.P.: *Cunoscutul comentator shakespearian Jan Kott spunea că Hamlet poate fi rezumat în moduri diferite – ca piesă istorică, roman polițist sau dramă filosofică. În ce mod îl transpune spectacolul dumneavoastră?*

M.I.: Eu cred că în toate. În toate, întrucât atinge o anume măsură a *totului*, a întregului de fapt. Și cred că e ceva excepțional în asta. De altfel este, iară, înălțimea reală, nu imaginară, a unei vieți întregi. Mă

refer în primul rând la ceea ce există real în viața lui *Hamlet* și în toată împrejurarea atât de perfect țesută. Și ceva esențial din viața domnului Ciulei.

C.P.: *Statura și alura dumneavoastră, domnule lures, sunt – mă iertați – ale unui filosof. S-a consemnat asta în legătură cu alte roluri-proiecție superioară a ceea ce numim „trestie gânditoare“. Sunteți un filosof, domnule lures? Ce încărcătură dați dilemei de a fi?*

M.I.: Hm...Sunt foarte multe întrebări într-una. De fapt, cu multe ramuri. E ceva bizar în „mă iertați“ acela, din întrebare...nu cred că e ceva de rău să gândești, la viața noastră, la sfârșit de mileniu.

C.P.: *Categoric, nu.*

M.I.: Asta pe de-o parte. Pe de altă parte, e...cum să va spun?...depinde dacă consimțiți să credeți că apar așa, sau par așa, e ceva bine pentru mine, sper. Ceea ce e sigur este că în scenă, în acest spectacol, cel mai important lucru este nașterea, durata și schimbarea gândului. Este singura energie invizibilă în acest spectacol. Este esențial ca toate personajele să gândească, de fapt, să înceapă să gândească, acest gând să dureze și să nască efecte, consecințe. E, de altfel, fundamentul lumii. Lumea însăși este expresia unui gând divin. Referitor la finalul întrebării...

C.P.: *Dilema de a fi...*

M.I.: Nu e nici o dilemă. A fi, nu e o dilemă.

C.P.: *Dilema de a fi astăzi, în anul 2000.*

M.I.: Nu e nici o dilemă. Nu, deloc. Frumusețea acestui personaj este că el se multiplică la nivel universal în orice chip. Este această mirifică balanță a existenței... Îl spun mirifică, pentru că libertatea de a fi conține în ea și NU-ul și DA-ul. Și e de două ori mirifică, pentru că poți face acest balans beneficiind aproape de obligativitatea de a fi fericit gândind asta. Deci, ne găsim în viață și ne jucăm de a nu fi. În a nu fi e neantul, nu? Dar el nu poate fi gândit dinăuntru lui, el poate fi gândit din afară, chiar dacă noi suntem înăuntru. Nu există expresie, nu există real decât în realul însuși, care conține și irealul și nonrealul și tot ce doriți. Din cauza asta numesc mirifică și extraordinară poziția în care ne găsim de când e lumea. Din real, din A FI, gândind A NU FI. Nu e nici o dilemă aici. E un dar imens.

C.P.: *Foarte interesant ce spuneți... Ați fost contemporanul unor Hamleți originali și diferiți în anii '70-'80: Ștefan Iordache la „Nottara“, Ion Caramitru la „Bulandra“. Ce impresie v-au făcut atunci?*

M.I.: Nu mai știu exact ce impresie mi-a făcut Hamletul domnului Ștefan Iordache. Spun asta pentru că am participat la celălalt *Hamlet*, al domnului Caramitru – cu Alexandru Tocilescu la cârmă – în care am jucat un rol pe care l-am iubit imens și care mi-a folosit, cred, enorm în ce aveam să fac...în ce fac acum, unsprezece–doisprezece ani mai târziu. Am mai spus-o, a fost un examen de felul cum poți exista pe scenă tăcând și urmându-l pe *Hamlet*. Cum exiști, fiind cel mai bun prieten al celui mai extraordinar personaj, cum trebuie să taci și să exiști în continuare în raport cu destinul, fără să poți face nimic, doar să-l însoțești. Cum accepți să continui să trăiești când un personaj aproape simetric cu *Hamlet*... mă refer la *Horațiu*, eu am jucat *Horațiu*... cum continui să trăiești când vezi cum moare o dragoste, o iubire, cum moare o minte extraordinară, o inimă unică și, în fond, se încheie un destin fabulos.

Foto: Florin Biolan

C.P.: *V-am întrebat asta pentru că amândouă spectacolele au fost realizate într-o perioadă de oprimare a libertății individuale. În Sala mică a Teatrului „Nottara”, Hamlet cu Ștefan Iordache era un spectacol care sugera clar un spațiu de oprimare, o închisoare parcă. Danemarca era o închisoare, atunci. De fapt, nu Danemarca, noi eram într-o...*

M.I.: Evident. Dar asta ține de vremuri. Erau experimente. Din păcate, o imensă operă shakesperiană, care nu suferea din pricina asta și nu va suferi niciodată, era silită la un experiment aproape concentraționar. Noi eram cumva sărăciți din pricina acestei simetrii brutale între ceea ce se spunea în piesă și ceea ce trăiam. Semnificațiile sunt mult mai largi și depășesc o perioadă, să zicem comunistă, sau fascistă, sau... Le include. Opera e atât de mare încât include aceste episoade.

C.P.: *A existat o primă versiune a piesei înainte de 1600, care se chema „Răzbunarea lui Hamlet”. Shakespeare formula câteva ipoteze despre orânduirea nedreaptă a lumii, dar nu trecea dincolo de strigătul răzbunării, pe care se spune că-l rostea el însuși în rolul Duhului. Hamlet nu pune în cumpănă destinul omului în lume. Adâncirea reflecției s-a produs în a doua versiune, după lectura eseurilor lui Montaigne, traduse atunci în engleză. „În anii studenției, Hamlet îl citise pe Montaigne – scrie Jan Kott. Oare ce carte citește Hamletul modern?” – se întreabă el. Ce carte e în mâna dumneavoastră, domnule lures?*

M.I.: Nu știu dacă e chiar așa cum ziceți, eu știu că Jan Kott își pune o întrebare care prin retorismul ei atinge lucruri extrem de importante în ordinea gândirii, care este mișcată în fond de spirit. Ea este un poligon de exercițiu al spiritului întrupat. Deci, în ordinea aceasta a gândirii formată substanțial în *Hamlet* prin lecturi... el vine de la Universitate, de la Wittenberg, ca să se întoarcă acolo...este evident că lumea, lumea din mintea lui *Hamlet*, este una rarefiată, a ideilor. Ideile vin din lecturi infinite și profunde. Această întrebare retorică a lui Kott vizează tocmai... cum să spun?... tocmai această călătorie, dacă vreți, a noastră împreună cu *Hamlet*, pe un itinerar marcat de lecturi și de marii filosofi ai lumii.

C.P.: *N-o spune numai Jan Kott...*

M.I.: E posibil ca la 1800 *Hamlet* să fi citit Montaigne, sau la 1900 să fi citit un alt filosof al vremii. Aici vorbim de o evoluție.

C.P.: *Exact.*

M.I.: În anul 2000 ar fi trebuit să-i fi citit pe toți. Întâmplător, m-am uitat în cartea pe care am primit-o. E în franceză și are o pagină...

C.P.: *De unde ați primit-o?*

M.I.: De la un prieten, Octavian Neculai. Este arhitect și este și cel care a creat decorul.

C.P.: *Ați primit-o pentru rol?*

M.I.: Da. A ales-o, presupun, la întâmplare, din biblioteca lui. E un om, de altfel, de o cultură foarte vastă, ca orice arhitect, cred. Și răsfoind-o, am dat de o pagină... de fapt e o filă care pe una dintre paginile ei are un studiu despre cruce. Ca geometrie, ca semnificație, ca simbol, ca tot ce vreți. Sunt mai multe forme geometrice, dar există și crucea.

C.P.: *Și ce spunea cartea?*

M.I.: Nu vă spun!

C.P.: *Rămâne, deci, o taină. Care ar fi, atunci, subtextul replicii „Vorbe, vorbe, vorbe“?*

M.I.: Vorbe, vorbe, vorbe?

C.P.: *Sunteți întrebat, în piesă, ce carte citiți...*

M.I.: „Ce citiți, mylord?“, da. Și eu spun „Vorbe, vorbe, vorbe“ „Ce mă întrebați“, de fapt? Este evident că...

C.P.: *Sugestia ar fi că n-are rost să dezvăluți taina oricui?*

M.I.: Sunt multe lucruri de spus despre aceste trei „vorbe“ celebre. Multe. Când sunt spuse, de cine sunt spuse, în ce scop sunt spuse...

C.P.: *Sub bagheta lui Prospero—Liviu Ciulei, ce rezonanțe predomină?*

M.I.: O-la-la! Asta e o chestiune de eseu! Ar trebui să fiu capabil să judec substanțial un destin fabulos. Da, substanța unui destin unic care poartă numele Liviu Ciulei și mi-ar trebui enorm de mult timp să fac lucrul ăsta. În primul rând ar fi trebuit să stau mult timp lângă... sau să stau cu...!

C.P.: *E un Prospero, un vrăjitor?*

M.I.: Da. Absolut. Și asta e minunat!

Valeria Seciu și
Marcel Iureș